Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11)„ како и врз основа на член 30 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија” бр. 103/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14 и 116/14) министерот за образование и наука ја утврди наставната програма по македонски јазик за VII одделение на деветгодишното основно образование за учениците со аутизам, мултихендикеп и пречки во психичкиот развој во посебните училишта и посебните паралелки во основните училишта.

АДАПТИРАНА НАСТАВНА ПРОГРАМА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО АУТИЗАМ, МУЛТИХЕНДИКЕП И ПРЕЧКИ ВО ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНЕИ Е И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

VII ОДДЕЛЕНИЕ

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Скопје, август 2014

1. ВОВЕД

Наставата по македонски јазик на учениците им овозможува да развиваат интерес за запознавање и применување на македонскиот јазик како основно средство за комуникација, за учење, за уметничко изразување, за запознавање на јазикот како најкарактеристичен белег на националниот идентитет. Преку наставата по македонски јазик се развиваат способностите за слушање, читање, пишување, усно и писмено изразување, сфаќање, доживување и толкување на литературните и други текстови.

Овој наставен предмет создава основа за стекнување знаења и од други наставни предмети затоа што преку практиката на воспитно-образовната работа по овој предмет се оперира со интегрално поврзаните процеси: мислење- говор-читање со разбирање. Со примена на интегрално поврзаните процеси во наставата по предметот македонски јазик учениците стекнуваат способности да ги користат содржините од останатите наставни предмети кои ги изучуваат.

Учениците преку оваа настава ќе се запознаат со структурата и системот на македонскиот стандарден јазик и на сите нивоа ќе ја усвојуваат и ќе ја применуваат стандарднојазичната норма (фонетско-фонолошка, морфолошка, синтаксичка, лексичка, правописна и ортоепска).

Според наставниот план за македонски јазик во VII одделение се планирани по 4 часа неделно, односно 144 наставни часа годишно.
Наставниот предмет македонски јазик во наставниот план има статус на задолжителен наставен предмет.

2. ЦЕЛИ НА РАЗВОЈНИОТ ПЕРИОД ОД IV ДО IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката да:

- развива социјален и личен идентитет преку анализа на книжевни текстови;
- се оспособува за усно и писмено изразување;
- го збогатува речникот;
- усвојува поими, содржини и правила од граматиката, правоговорот и правописот на македонскиот литературен јазик;
- ја запознава функцијата на зборовите и нивната примена во усното и писменото комуницирање;
- се поттикнува да чита и анализира текстови од уметничка и народна литература соодветна на возраста;
- анализира книжевно дело соодветно на возраста применувајќи ги основните теоретски поими (строфа, стих, рима, лик, содржина, фабула, тема, идеја, драма, комедија, лик);
- препознае разни форми на писмено изразување (креативни текстови; текстови за практична намена);
- се воведува во интерпретирање и вреднување литературни, сценски, филмски остварувања и друг вид на медиумска продукција;
- развива свест за значењето на мирот, толеранцијата и соработката меѓу луѓето од различни култури.

3. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ЗА VII ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката да:

- се оспособи за правопис и правоговор на согласите и самогласките;
- разликува зборови кои ја менуваат и кои не ја менуваат својата форма;
- го проширува знаењето за видовите зборови: именки, придавки, глаголи, броеви;
- усвојува поими и правила од граматиката, правописот и правоговорот на македонскиот стандарден јазик;
- користи правилен ред на зборовите во реченицата;
- се оспособува за пишување текст;
- користи граматички и правописни норми при читањето и пишувањето;
- го збогатува речникот со нови зборови;
- развива чувство на припадност кон својата и почит кон другите култури;
- се оспособи за усно и писмено раскажување и прераскажување текст;
- следи информација од различни медиуми и да пренесува кратки информации;
- може вербално да репродуцира зборови и едноставни јазични искази;
- се оспособи да применува ИКТ во наставата;
- се здобие со основни информации од театарската и филмската уметност;
- ја коригира и усовршува артикулацијата на гласовите во македонскиот јазик (во зборови и реченици).

4. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Јазик			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да: -се запознае со македонските народни говори;	Македонски народни говори	Народни говори	Видео записи од различни подрачја во Македонија, снимки од народни приказни, снимки од тв емисии во продукција.
-се оспособи за правилна аудитивна перцепција на гласовите и зборовите со помош на сурдотехнички помагала; -се оспособи за читање на гласовите од уста; -ја совлада дактилологијата на гласовите;	Дактилологија	Читање говор од уста Дактилологија	Вежби за читање на говорот од уста и користење на дактилологијата и гестот како помошно средство. Вежби за препознавање на семантичкото значење на изучените поими. Вежби за согледување на јазичните знаци – „Бушава азбука“Вежби за читање на говорот од уста и користење на дактилологијата и гестот како помошно средство.
-ги препознава и разликува согласките по звучност; -развие чувство за изговор и пишување на согласките на крајот на зборот, -ја знае поделбата на	Согласки	Согласки Звучни и безвучни согласки Поделба според начинот на	Вежби со карти: согласки со црвена

согласките според начинот на образување; -се запознае со акцентот во македонскиот литературен јазик; -се запознае со правилното акцентирање; -ја препознава именската група зборови (именки, придавки, заменки и броеви); -ги разликува заедничките граматички категории кај именската група зборорви (род и број)	Согласките на крајот од зборот Акцент Акцентирање Именска група зборови: именки, придавки, заменки и броеви Граматички категории заеднички за именската група зборови(род и број)	образување Акцент Именска група зборови(именки,придавки, заменки, броеви) Граматички категории на именската група зборови (род и	боја, а самогласки со сина боја(повторување), табела со звучни и безвучни согласки, табела со согласки поделени според начинот на образување. Вежби со учење нови зборови(слики, фотографии, илустрации за мотивација иа асоцијација или пак аудио снимки со примери, реченици кои се градат полека, во заедничка дискусија со дополнување и задолжително објаснување од наставникот) Користење на ИКТ учење нови зборови од интернет статија Работа во група(или индивидуална согласно составот на учениците): текст во кој има двосложни и тросложни зборови. Учениците го обележуваат акцентот кај зборовите и потоа го споредуваат. Слушање аудио записи со различно акцентирани зборови. Вежби со правоговор (изговор на зборови, синтагми и реченици). Вежби за распознавање на зборовите

-ги осознае граматичките категории кај именките; -разликува род и број кај именките; -ги препознава еднинските и множинските форми кај именките; -ги препознава граматичките категории кај глаголите; -се оспособи да ги применува формите на глаголот за минатост, сегашност и идност; -ги препознава придавките во реченицата, -го препознава степенувањето кај придавките;	Именки Граматички категории кај именките (род и број) Глаголи Граматички категории кај глаголите - лице и време Придавки Граматички категории кај придавките	број) Именки Граматички категории кај именките (род и број) Глаголи Граматички категории лице и време кај глаголите Граматичка категорија степен кај придавките: компаратив и	кои припаѓаат на именската група зборови. Вежби со реченици во кои има по два вида од зборовите кои припаѓаат на именската група зборови. Вежби со препознавање видови зборови во даден текст. Вежби за препознавање на граматичките категории – род и број. Учениците добиваат по 5 реченици во кои треба да определат во кој род и во кој број се именките. Работа во парови:Учениците добиваат ножички и ленти со реченици од кои треба да ги исечат еднинските и множински форми и да ги стават во посебни кутии.Истата вежба може да се примени и за препознавање на родот кај именките (машки, женски и среден).Вежби: разликување и правилна примена на именките (практична примена на бројот кај именките).Вежби: употреба на сопствени и општи именки и определување на нивниот род и број. Работа во групи: едната група ги пишува глаголите во сегашност, другата во минатост, третата во идност.Вежби преку прашања: што правиме во моментот, што правевме вчера, што ќе правиме кога ќе си

-ги препознава броевите во реченицата; -ги препознава граматичките категории кај броевите; -ги бројните форми за лица; -има претстава за изброjаност и приближна бројност; -го препознава граматичкото значење на зборовите; -да прави споредба и разлика меѓу нив; -ги препознае главните реченични членови; -го препознае и именува предметот во реченицата; -да се оспособи за правилна употреба на правописните и интерпункциските знаци; -да ги разликува	Степенување кај придавките Броеви Граматички категории кај броевите Бројни форми за лица Приближна бројност Реченични членови Предмет Употреба на интерпункциските	суперлатив Броеви Граматички категории кај броевите Бројност Предмет Интерпункција (поим)	одиме дома по часовите? Вежби за категорија лице: Секое дете кажува што прави, а потоа со насоки од наставникот истото го кажува и за околината притоа употребувајќи ги сите лица. Пр. Јас зборувам, Мики седи. Вежби за откривање придавки во текст. Вежби со дополнување придавки на дадена именка. Работа во групи: учениците добиваат слика од два различни пејзажи, едниот чист, другиот нечист,секоја група добива задача да ја опише сликата, а потоа се разгледуваат зборовие кои се користеле. Редиме книги, списанија, кутивчиња, ги опишуваат споредбено и дадените описи наставникотги насочува кон заклучокот за употребата на степенот кај придавките. Вежби со препознавање на броевите во даден текст. Вежби со користење на броевите во реченични конструкции. Претходната активност може да се искористи и за броеви, точна и приближна вредност-ставаме неколку книги на куп кои не се наредни . Погодуваме дека се 5-6 наспроти 3 шишенца сокче, бонбони и слично. Илустрации со деца, дискусија колку

интерпункциските знаци.	знаци: црта, цртичка, загради	Интерпункциски знаци	деца има на илустрацијата- објаснување за бројните форми за лица. Вежби во кои се бара прашањето кој да се поврзе со подмет во реченица по претходно дадени реченица. Истите примери ги користеме и за поврзување на прашањето што прави подметот во реченицата за да се дојде до одговорот за прирок во реченицата. Визуелно запознавање со определба на предметот во реченицата (практични примери) Примери за вежби со предмет кои се и лица и предмети за да увидат дека под поимот предмет не се крие секогаш само предмет туку и лице. Вежби за правилна употреба на интерпункциските знаци. Во даден текст има измешано поставени интерпункциски знаци (точки, запирки, загради итн.)

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ ЛИТЕРАТУРА			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да: -ги осознае и препознае белезите на авторската во споредба со народната поезија правилно зборовите во речениците; - ги препознае лирските песни според мотивите (родољубиви, пејзажни, љубовни, хумористични) -прави композициска анализа на песна (стих, строфа, рима); - ги препознава стилските фигури во текстот; -разликува фабула од содржина; -определува тема и идеја на творби;	Белези на авторската и народната поезија Класификација на лирските песни според мотивите Видови строфи (двосложни, тросложни, четворосложни) Стихови, строфи Рима Стилски фигури:епитет и ономатопеја Елементи на прозен текст: фабула, тема, идеја	Авторска поезија Народна поезија Мотив Композиција на песна Епитет Ономатопеја Фабула Тема	Видео записи со уметничка интерпретација. Извадоци од архивата на МРТВ Народна песна - слушање и дискусија за неа(наспроти авторската која нема пеена варијанта , народната песна во македонското народно творештво има таква можност со која може да се илустрира разликата. Читање и разговор за песни со различни мотиви-изборот на песните треба да биде мотивски лесно воочлив за да се овозможи и споредба. Вежби - откривање стилски изразни средства во даден текст. Вежби - работа во групи - творење песна. Вежби – откривање стилски изразни средства во даден текст. Аудио записи за поттикнување на имитација на звуци од природата како илустрација на ономатопеја. Имитација на звуци од предмети при нивно придвижување или паѓање. Секој кажува збор(именка) и го опишува. Вежби за препознавање и правилна

-употребува потврдна и одречна реченица; -го препознава раскажувачот во текстот: кој раскажува?; -ги осознае елементите на митот, легендите и преданијата; -ги усвојува спецификите на драмата како литературен род; - ја препознава комедијата како драмски вид; -ги воочува спецификите на комедијата; -да се оспособи за откривање на нараторот; -да се оспособи за откривање карактеристики на ликовите во драмата; -да се оспособи за читање драмски текст.	Раскажувач (наратор) Народна проза: мит, легенди и преданија Драмски видови Комедија Ликови во драмата	Идеја Раскажувач Мит, легенди и преданија Драма Комедија Драматизација Театарска претстава	примена на зборовите. Наставникот чита кус текст. По читањето се открива раскажувачот во текстот и се отвора дискусија: што раскажува, која е идејата. Вежби со раскажување . Вежби со прераскажување текстови Вежби - прашања-одговори. ИКТ-пребарување легенди и преданија Анализа на легенди и преданија. Митови-следење анимации, читање од други извори.(Должината на митовите како и содржината треба стилски да одговара на возраста) Работа во група: интерпретација на драмски вид Вежби: драматизација-читање по улоги куси пригодни текстови. Посета на театарска претстава. Пронаоѓање екранизирано драмско дело.

			Разговор за содржината на драмски текст или пак на театарска претстава. Раговор кој лик им се допаднал и зошто.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ Изразување и творење			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да: -се оспособи за правилно изразување; - ја согледа моќта на зборовите за културно изразување (ве молам, повелете, благодарам);	Разговор	Разговор	Вежби: наизменично поставување прашања и давање одговори на блиски теми за ученикот/ученичката. Вежби за водење импровизирани разговори во различни животни ситуации (во автобус, во продавница итн).
-се оспособи за убаво изразување, правилно именување лица, предмети, состојби;	Раскажување	Раскажување	Вежби: именување лица, животни, предмети, објекти, одредени состојби по дадени слики.
- се оспособи за правилно опишување даден предмет;	Опишување	Опишување	

-се оспособи за правилно и точно соопштување соопштение и вест; -се поттикне интересот за истражување на интернет.	Соопштение Вест Артикулација		Вежби за пишување вест и соопштение (групна работа) Подготовка на соопштение за одделението Читање примери за вест и соопштение. Вежби за пронаоѓање примери од секојдневниот живот со кои нешто се соопштува или се кажува некаква вест. Вежби: активности за постигање правилна артикулација на зборовите во реченицата. Вежби: индивидуални и групни активности во функција на корекција на артикулацијата во изговорот на гласовите. Говорни вежби. Вежби со дополнување зборови во даден текст. Користење на ИКТ - пронаоѓање податоци за даден автор.

	Писмено изразување (две писмени работи – една во првото, една во второто полугодие)	Писмена вежба	

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ Медиумска култура			
Цели	**Содржини**	**Поими**	**Активности и методи**
Ученикот/ученичката да: -ги препознае филмовите и разликите помеѓу ТВ емисиите; - ги воочува позитивните и негативните карактеристики на ликовите во цртаните филмови; - ја воочува образовната и воспитната улога на документарните и забавните емисии; -се поттикне интересот за следење емисии како збогатување на сопствените знаења.	Видови филмови Цртан филм – оживување цртежи Документарен филм Забавни и образовни емисии	Филмови Цртан филм Документарен филм Емисии	Користење на ТВ и видео: прикажување куси делови од различни екранизирани дела и споредба меѓу нив. Вежби со споредување меѓу статични цртани ликови (стрип) и цртани ликови во движење. Разговор и дискусија за нивните позитивни и негативни карактеристики. Заедничко следење документарен филм.

5. КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО МУЛТИХЕНДИКЕП

Карактеристичните ,,одлики" на учениците со мултихендикеп имаат импликации во повеќе области. Имено, учениците со мултихендикеп имаат ,,сиромашна" меморија, површно, лабилно и краткотрајно внимание, ограничено логичко расудување, дефицитно сознание за себе и за окружувањето, ограничени способности за дискриминација и исклучително редуцирана способност за имагинација и апстракција.

Кај ученикот со мултихендикеп примарни се сериозните пречки во психичкиот развој, но овие ученици, исто така, може да имаат редукција на слухот и/или видот и симптоми на аутизам. Повеќето од нив се потполно зависни од околината, односно потребен им е постојан надзор.

Заради успешно одговарање на сите специфични индивидуални потреби на учениците со мултихендикеп, како и заради специфичниот стил на учење, наставникот треба да планира различни типови наставни часови (часови за обработка на наставните содржини, часови за увежбување, за повторување и часови за проверување на нивото на усвоеност на наставните содржини).

Пред да се започне со обработка на нова содржина, треба да се искористи предзнаењето на ученикот, односно да се појде од веќе познатото како вовед во новите содржини. Бидејќи учениците имаат скромни искуства и предзнаења, наставникот пред да започне со обработката на новите наставни содржини треба да планира и реализира набљудувања и/или посети со цел стекнување и проширување на нивните конкретни искуства и предзнаења. За да им овозможи на учениците постапно усвојување на содржините, новото градиво треба да го изложува етапно. При објаснувањето на новите поими треба да планира доволно време и да користи повеќе соодветни средства и помагала за успешно приближување на новиот поим на ученикот. Наставникот треба да користи конкретни предмети и/или нивни модели, внимателни избрани слики, цртежи, илустрации, филмови и сл. При усвојување на нов поим (доколку се усвојува со сите ученици) го запишува на училишната табла и/или на индивидуална плоча, картон или соодветно парче хартија (доколку новиот поим се однесува на конкретен ученик). Доколку е потребно наствникот користи синоними на поими познати на ученикот. Дополнителните објаснувања треба да бидат концизни и прецизни. Наставникот не треба да воведува нови поими доколку претходните не се потполно усвоени. Наставникот не треба да дозволи да се ,,натрупуваат" нови поими, затоа што вниманието на ученикот флуктуира и тој.таа постепено губи интерес активно да партиципира на часот.

Кај репродуктивното повторување во наставните содржини треба да се внесуваат одредени смислени промени. Тоа е интересно за учениците, бидејќи со промените се избегнува монотонијата, а е поефикасно за ученикот затоа што придонесува за потполно остварување на фукнкционалните цели на наставата. Токму тие промени создаваат дополнителни напори и проблеми за овие ученици. Тоа е етапа на усвојување на знаењата кога се оперира со факти, кога се работи на генерализации, за апстракции и разбирање на поставените задачи. Тоа од учениците бара активно творечко решавање, прикажување на постигнатите резултати а, за сето тоа е потребен развиен говор и добри аудитивни способности (компетенции кои овие ученици или не ги поседуваат или не се на задоволително ниво).

Развојот на говорот и слушањето е перманентен процес, кој трае во сите етапи од основното образование. За да можат учениците да ги развиваат творечките способности, треба да ги разбираат наставните содржини. Заради тешкотиите во разбирањето на многу изрази, факти, апстракции и генерализации, треба да се организираат и говорни и слушни вежби. Во случаите со слаби говорни способности, тешко може да се постигне учениците самостојно да произнесуваат преструктуирани содржини. Заради тоа, овие ученици во фронталниот начин на работа тешко можат да ги изразат сопствените вистински потенцијални интелектуални творечки способности, како што се досетливоста, проникливоста, оригиналноста и неконвенционалноста.

При усното проверување на нивото на постигања, наставникот треба да поставува приилагодени, соодветни, јасни, разбирливи прашања - задачи (по потреба да се користи со дополнителни прашања,особено кога сака да ги

провери способностите на мислењето на ученикот и евентуално формализмот во неговото знаење). Во таквиот начин на проверување субјективниот фактор наставник може да има голема улога и во постигањето на адекватниот однос кон ученикот и во создавање на пријатна клима (со стрпливост и разбирање), како и при вреднувањето на нивото на постигањата на ученикот.
Писменото проверување овозможува проверка на познавањето на содржината, способноста за мислење и писмено изразување. За да биде сигурен дека ученикот правилно го разбира усмениот налог, истиот го запишува на училишната табла, наствното ливче и сл. Заради збогатување на речникот секојдневно треба да се води слободен разговор инициран од конкретни случувања или импровизирани ситуации.

При реализирањето на воспитно - образовниот процес со учениците со мултихендикеп кои имаат оштетен слух треба да се оперира со богато илустраиран материјал. Добро избраната слика, цртеж, илустрација кај ученикот може да го обезбеди она што сакаме ученикот интелектуално да го сфати, логички да го обработи и притоа да сака да се изрази употребувајќи говор.

Развојот и учењето на учениците со мултихендикеп кои имаат оштетен вид се одвива според истите законитости на развојот како и кај учениците што гледаат, но постојат разлики и варијации кои се однесуваат главно на брзината и темпото на нивниот развој. Темпото на стекнување одредени вештини и знаења кај нив е побавен, а варирањето во брзината на развојот е поголема отколку кај учениците кои немаат проблеми со видот. Воопшто, кај слепите ученици потребно е постојано зборување, усно обраќање, објаснување, разговор, проверка на разбраното по пат на прашања.

Учениците со мултихендикеп со симптоми на аутизам манифестираат доцнења во развојот на говорот и јазикот. Кај нив поголеми се предизвиците на полето на социјалната комуникација и интеракција. Тие, исто така, може да имаат проблеми со започнување и/или спонтано одвивање на конверзацијата. Многу често, учениците со аутизам обраќањето на наставникот го разбираат како тој да им се обраќа на другите, а не токму нему/нејзе.Тие може да реагираат и/или да одговараат на одредени информации и налози на многу невообичаени, несоодветни, специфични и уникатни начини. Карактеристично за некои од нив е дека без некоја причина во одредени ситуации реагираат агресивно и автоагресивно, што може да резултира со сериозни повредувања. Карактеристика за нив е што тие често инсистираат на едноличност, монотоност и стереотипност во однесувањето и окружувањето. Многу често пружаат отпор на воведувањето промени од кава било природа. Учениците се соочуваат со тешкотии во искажувањето на сопствените потреби, желби, намери и сл. Специфика на нивното однесување, исто така, претставува постојано повторување на одредени зборови и фрази (ехолалија), како и постојано повторување на одредени движење (ехопраксија).

6. КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО АУТИЗАМ

Учениците со аутизам манифестираат доцнења во развојот на говорот и јазикот. Кај нив поголеми се предизвиците на полето на социјалната комуникација и интеракција (имаат проблеми со започнување и/или спонтано одвивање на конверзацијата). Тие може да реагираат и/или да одговараат на одредени информации и налози на многу невообичаени, несоодветни, специфични начини. Карактеристично за некои од нив е дека без некоја причина во одредени ситуации реагираат агресивно и автоагресивно.

Карактеристика за нив е што многу често инсистираат на едноличност, монотоност и стереотипност во однесувањето. Многу често пружаат отпор на воведувањето на евентуални промени од кава било природа. Учениците се соочуваат со тешкотии во искажувањето на сопствените потреби, желби, намери и сл. Специфика на нивното однесување, исто така, претставува постојано повторување на одредени зборови и фрази (ехолалија), како и повторување на одредени движење (ехопраксија). Тие претпочитаат да бидат сами, но и кога во нивното окружување има други лица се однесуваат резервирано (повлечено). Кај нив се јавуваат сериозни проблеми кога треба да се дружат со други лица (иако се присутни во иста просторија со нив тие се однесуваат како да не ги забележуваат, како да се потполно сами во просторијата). Манифестацијата на лошо расположение, настапите на лутина и гнев без видливи причини се, исто така, карактеристични за учениците со аутизам.

Ученикот со аутизам не сака близок контакт. Воопшто, нечија близина, особено на лица кои не ги познава или не ги прифаќа делуваат вознемирувачки и скоро секогаш се проследени со специфични манифестации.

Тие малку или воопшто не воспоставуваат контакт со очите со соговорникот или останатите присутни во окружувањето. Голем број од овие ученици опсесивно се врзуваат за одреден предмет, кој може постојано да им е во рацете.

Многу специфично се однесуваат при манифестирање на болката. Така на пример, тие манифестираат хипер или хипо- сензитивност на болка без видливи причини за таков вид реакција. Тие немаат или не манифестираат чувство за опасност дури и во моменти кога постои сериозна опасност.

Изразената хипо или хиперактивност е, исто така, нивна карактеристика.,Најголем број од нив имаат развиена фина моторика. Во одредени ситуации се однесуваат како да се глуви и покрај тоа што аудиограмите не покажуваат редукција на слухот. Генерално, проблемите во воспоставувањето на вербалната и невербалната комуникација и социјалните односи воопшто претставуваат голема бариера и тешкотија. Кога говориме за вниманието, велиме дека нивното внимание е лабилно и краткотрајно, што, секако, претставува проблем кој го отежнува воспоставувањето на контактите.

Овие ученици најчесто се насочени кон сопствените потреби. Тие се обидуваат на себе својствен начин да ги реализираат сопствените потреби, притоа користејќи ја невербалната комуникација.

Многу често се забележува моторен немир кој се манифестира на за нив својствен начин изразен преку различни видови стереотипни движења (трчање во круг, постојано вртење околу сопствената оска, лулање на телото, плескање со рацете, повторување на зборови). На овие манифестации треба да се гледа како на секундарни

симптоми на нивната специфична состојба. Главниот проблем треба да се лоцира во сферата на разбирањето и користењето на реципрочните интеракции. Претходно наведените манифестации во однесувањето не треба да значат дека тие не се нежни, или дека воопшто не можат да воспостават комуникација со останатите и /или дека доцнат во развојот на социјалните вештини.
Имено, тие имаат потешкотии со различните интеракции (давање и земање во вистинска смисла на зборот, како стил и форма на комуникација со другите). Природата на проблемите и потешкотиите се забележува и во интерактивните игри со врсниците. При обидите за воспоставување каков било вид комуникација тие не реагираат воопшто или реагираат несоодветно на одредена ситуација. Карактеристично за нив е дека се ,,вклучуваат во светот" само тогаш кога нешто им е потребно. Затоа, треба да се искористи секој таков момент затоа што во тој момент го забележуваат соговорникот со што се отвора можност за комуникација.

Тие манифестираат огромен распон на вниманието за повеќе видови активности. Може истовремено да бидат заинтригирани со повеќе различни активности, но, исто така, може да поминат долг временски период фокусирани на една многу едноставна активност.

Се случува спонатано или доколку се поттикнати да се вклучат во заедничка активност со другите ученици. и покрај тоа што се физички присутни во просторијата да не учествуваат активно, или пак воопшто да не воспоставуваат комуникација.

Кај овие ученици се јавуваат проблеми во извршување на задачите. Кај нив се случуваат епизоди на плачење или смеење без за тоа да постојат видливи причини.
Нивниот говор е сиромашен, монотон и често звучи како ехо(одек). Доколку одговорат на поставеното прашање тоа го прават на специфичен начин.

Карактеристично за овие ученици е што не прифаќаат и несоодветно одговараат на одредени стандардни методи на учење и поучување. Овие ученици најдобро напредуваат во ,,педагошки амбиент" кој е добро структуиран согласно нивните потреби. Покрај амбиентот, треба да му се понудат соодветни индивидуализирани програми со јасно дефинирани цели кои може да се модифицираат во зависност од неговите потреби и способности. Заради хетерогеноста на причините и манифестациите за овие ученици не постои пристап или систем кој би бил универзално ефикасен и добар за сите.
При изработката на индивидуалниот образовен план наставникот (во соработка со родителите) треба да се концентрира на оние области во кои врз основа на комплексната проценка ученикот успешно ќе ги реализира поставените цели. Акцентот при планирањето треба да биде на адекватното образование за секој ученик при што ќе се обезбеди оптимално развивање на вештините во сферата на социјалната партиципација и интеракција. Една од главните цели на наставникот треба да биде успешно вклучување и подобро прифаќање на секој ученик од околината што е од пресудно значење за нив.

Важни предуслови за вклучување на учениците со аутизм во воспитно-образовниот процес и успешно реализирање на истиот се: да им се обезбеди чувство на сигурност, чувство на доверба во наставникот, да им се обезбеди востановена шема во дневните активности, временска и просторна предвидливост и информираност за

текот на планираните дневни активности; да им се обезбедат соодветни и едноставни вербални, акустички и визуелни информации, како и да се практикува активно и директивно воспоставување на комуникација со различни субјекти (со различна динамика и квалитет, а задачите (налозите) и нивната реализација да бидат планирани како куси, сукцесивни и едноставни чекори.

7. КАРАКТЕРСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПРЕЧКИ ВО ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ

Развојот на учениците со пречки во писхичкиот развој ги следи законитостите на развојот карактеристични за севкупната популација. Нивните физиолошки, социјални и емоционални потреби се како и на останатите врсници. Спецификите се јавуваат во темпото на развојот, кој најчесто е забавен. Времетраењето и карактеристиките на секоја од развојните фази е специфична за секој ученик.
Кај учениците со пречки во психичкиот развој се аспектирани степенот на интелигенција, квалитетот на перецепцијата, способностите за анализа и синтеза, мислењето, памтењето, вербалните способности, мотивацијата , како и моторните и социјалните компетенции. Овие учениици се со сиромашен речник, недоволниот лексички фонд не им дозволува адекватно да ги изразат своите мисли и истовремено му го отежнува разбирањето на искажаното од страна на соговорникот. Во говорните ситуации често употребуваат многу воопштени, нејасни, неопределени и несоодветни зборови (исказите не се прецизни или воопшто не се соодветни за предметите за кои говорат).

Тешкотии во ориентацијата во просторот претставува голем проблем при развивање на способностите за читање, пишување и извршувањето на математичките задачи. Тешкотиите при памтењето доаѓаат до израз во спориот процес на памтење и отсуството на примена на техниките на запамтување. Некои истражувања покажуваат дека и овие ученици можат да бидат успешни, доколку се исполнат одредени предуслови. Секоја нова содржина треба максимално да биде прилагодена на способностите на ученикот, адекватно дозирана со примена на соодветни и за ученикот интересни наставни средства. Неопходно е повеќе пати да се повторува на нови примери, со нови наставни средства и дидактички материјал. Дури на добро разбрана и усвоена содржина може да се градат нови педагошки барања. Се препорачува изготвување индивидуализирани наставни ливчиња за повторување, утврдување и увежбување на одредени содржини. На краткотрајното задржување на вниманието на некоја содржина (флуктуирачко внимание), може да се влијае преку одредени методски постапки (развивање интерес на содржината кој вклучува едноставни и одредени задачи-налози, разбирливост на градивото кое му се презентира на ученикот, примена на таков дидактички материјал кој е инетересен, различен и не е оптоварен со непотребни детали.

Подрачјето на перцептивниот развој вклучува низа компоненти како основа за успешно учење.Особено се значајни оние кои се одговорни за аудитивната, визуелната, тактилната и кинестетичката перцепција т.е интерпретацијата на околината од страна на ученикот на споменатите подрачја. Додека во перципирањето секогаш е присутна сензорната дразба на тоа што ќе перципираме влијае состојбата во која се наоѓаме, претходното искуство кое го поседуваме, па според тоа перципирањето не претставува само пасивно регистрирање на дразбите кои делуваат на нашите осетни органи. Предуслов е инатактното сензорно функционирање. Испитувањата покажуваат

дека освен тешкотиите во перципирањето во едно осетно подрачје, кај нив може да се јават тешкотии во интеграцијата на информациите од повеќе сензорни подрачја ,како и тешкотијата во селективната детекција кои се однесуваат на перцепциите на релевантните карактеристики на дразбата.

Овие ученици најчесто учат по пат на имитации, затоа наставникот треба да биде во улога на модел кој учениците ќе го имитираат.

Учењето нови содржини треба да претставува надградување врз претходното знаење (секојдневните искуства) на учениците. Во таков педагошки дијалог учениците можат да ги покажат сопствените знаења и вештини и активно да партиципираат во текот на часот. Преку педагошкиот дијалог наставникот формира јасна претстава за нивото на усвоеност на одредени содржини и вештини.

При планирањето наставникот треба да го почитува принципот на функционално учење, наученото на часот да биде практично применливо во секојдневното живеење. Тоа ќе биде дополнителен мотив за учениците побрзо и поуспешно да учат. Учениците ќе бидат мотивирани, а интересот за учење ќе биде голем доколку наставната содржина е презентирана во вид на приказна, со стил близок и разбирлив за учениците. Треба да се избегнува оптоварување со фактографски податоци кои се речиси неупотребливи за оваа популација. Учениците треба да се постојано ангажирани, и, истовремено задоволни, а наставникот дискретно треба да ги има сите во фокус и, секако, да се обидува да одговори на нивните специфични потреби и афинитети.

8. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставната програма по предметот македонски јазик овозможува интегрирано планирање со наставата по предметите: историја, ликовно образование, музичко образование и физичко и здравствено образование. Во интегрирано планирање на предметното подрачје Јазик (граматика) можат да се вклучат и содржини од: историја, математика (при сфаќање на односот меѓу предметите и зборовите, со приближната и точната бројност на броевите како видови зборови); со ликовно образование (со претставување преку цртежи на настани и ликови од работени дела, книжевни текстови) со музички стимулации и ритмички вежби (преку содржините кои се поврзани со самогласките и согласките, со ритмиката на поетските дела), физичко и здравствено образование (се прават вежби за правилно дишење при изговор на конкретни самогласки и согласки или при симулација на определени надворешни описи на ликови од книжевни дела).

Во севкупното планирање на содржините на наставниот предмет македонски јазик треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на наставната програма и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да е дел и од дневните, тематските и од глобалните планирања на наставниот процес.

Планирањето на наставата по македонски јазик треба да биде во координација со наставниот план и програмата за овој предмет и да ги опфаќа програмските содржини на сите образовно-воспитни подрачја. При

одредувањето на бројот на часовите за предметните подрачја треба да се имаат предвид индивидвидуалните способности на учениците, како и специфичностите на условите за изведување на оваа настава во училиштето. Во планирањето на наставната програма треба да се води сметка за различното тежинско ниво на програмските содржини во рамките на програмата што се извлекува од поставеноста на целите што треба да е основа на планирањето на наставниот процес. Во планирањето, исто така, како појдовна основа треба да е и поставеноста на наставната содржина, потребниот временски рок за реализација на истата, како и нивото на постигања на поставените цели. Сепак, се препорачува да нема впечатливо големи временски отстапки за содржинската реализација.

Фондот на часови по наставниот предмет изнесува 144 часа годишно, 4 часа неделно.

Наставни средства:
-учебник избран на ниво на училиштето за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
-енциклопедии, речници и сл.;
-Интернет, образовни софтвери;
-списанија;
-визуелни средства и други средства, ДВД-плеер и др.;
-други извори на учење во непосредната околина: споменици на културата, музеи, домови на културата, библиотеки, медиотеки, кина, театри, нациналнi паркови итн.

9. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

ДИЈАГНОСТИЧКО ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ

На почетокот на учебната година наставникот врши дијагностичко проверување на предзнаењата на учениците со цел да се запознае со знаењата кои ги имаа учениците и истото да го искоисти во функција на квалитетното планирање и реализирање на идните активности. Дијагностичкото проверување наставникот може да го реализира со примена на повеќе инструменти како што се: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување кратки состави.

Добиените одговори се слика на ученичките предзнаења во најширока смисла на зборот и претставуваат основа за планирањата за реализација на наставната програма и процесот на оценување во текот на наставната година.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Во текот на наставата по македонски јазик во седмо одделение се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на учениците во определен временски период. Формативното следење на постигањата на учениците наставникот може да го реализира со користење на соодветни методи и постапки:

- разговори наставник/ученик;
- презентации;
- писмени вежби;
- домашни работи;
- портфолио-собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно.

Портфолиото треба во текот на целата година да им е достапно на родителите за да можат да придонесат во квалитетната реализација на наставата по македонски јазик

Портфолиото на ученикот со прочистени и селектирани податоци продолжува во наредното, повисоко одделение.

Добиените резултати од следењето на постигањата на учениците овозможуваат креирање на планираните усни и пишани повратни информации кои се наменети за учениците, за родителите и за самите наставници. На крајот од секое тримесечје, врз основа на сознанијата од формативното оценување, се реализира микросумативно оценување од чиишто резултати се оформуваат тримесечните вреднувања за постигањата на учениците.

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Врз основа на целокупните податоци добиени од следењето, проверката на постигањата на учениците во текот на реализацијата на Наставната програма наставникот ја констатира развојната состојба на секој ученик поединечно, во рамките на секое програмско подрачје.

Од формативните оценувања произлегува сумативната оценка. Наставникот раководејќи се од поставените нивоа на постигања во тек на определени временски периоди за секој ученик посебно на крајот на учебната година внесува соодветни нумерички оценки.

ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализацијата се темели на Нормативот за простор за VII одделение и за наставните средства за VII одделение донесен од страна на министерот за образование и наука.

10.НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по македонски јазик во седмо одделение може да ја изведува лице кое завршило:
Филолошки (порано Филозофски факултет):
-студиска група за македонски јазик и македоснка книжевност;
-студиска група за македонски јазик и книжевност;
-студиска група за македонска книжевност и јужнословенски книжевности(порано книжевности нанародите на СФРЈ);
-студиска група за општа и компаративна книжевност - наставна насока,
-студиска група за општа и компаративна книжевност - друга насока, со здобиена соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка на соодветен факултет;
-двопредметни студии по македонки јазик и англиски јазик, македонски и француски јазик, македонски јазик и германски јазик;
-покрај соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка на соодветен факултет наставниот кадар треба да се здобие и со дополнителна дефектолошка дообразба на соодветен факултет;
- дипломиран дефектолог.
Доколку на објавениот оглас не конкурирало лице со стекнато образование од горенаведените студиски групи, настава може да изведува и лице кое завршило:
-македонски јазик како втор главен предмет-наставна насока.

Потпис и датум на утврдување на наставната програма

Адаптираната наставната програма по македонски јазик за VII одделение на деветгодишното основно образование за учениците со аутизам, мултихендикеп и пречки во психичкиот развој во посебните училишта и посебните паралелки во основните училишта, врз основа на утврдената соодветна наставна програма за девтегодишно основно образование, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Бр. 11-14394/1 од 10.09.2014 година
Скопје

Министер

____
Abdilaqim Ademi

Изготвил: работна група, координатор м-р Марина Д. Ѓоргиевска, советник
Контролирал: Трајче Ѓорѓиевски, раководител на одделение
Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор